APARIȚIA INFINITIVULUI ROMÂNESC SCURT. DIRECȚII ȘI OPINII

RALUCA ARIANNA VÎLCEANU
Universitatea de Vest din Timişoara

Cuvinte-cheie: *infinitiv, formă lungă, formă scurtă, moştenit, apariție*

> „Infinitivul românesc – privit sub aspect genealogic – este infinitivul latin, continuat şi dezvoltat pe teritoriul Romaniei orientale, după ce ansamblul trăsăturilor comune şi dialectale din protoromână capătă statut de idiom autonom. Cei mai mulți lingviști fixează acest moment în jurul secolelor al X-lea şi al XI-lea, când protoromâna este divizată în unități dialectale mai mult sau mai puțin independente." (Diaconescu 1977: 55)

Dintre aceste unități dialectale, dacoromâna va avea o evoluție diferită de a celorlalte trei: aromâna, meglenoromâna şi istroromâna, care au rămas puternic influențate de limba populațiilor cu care au venit în contact, dar au şi conservat unele trăsături de expresie şi de conținut foarte utile pentru descrierea şi definirea infinitivului în limba română.

Comparativ cu celelalte limbi romanice, infinitivul românesc are, pe lângă unele asemănări, şi multe trăsături distincte, ca urmare a evoluției sale specifice, independente. Între aceste trăsături distincte, cea care trebuie remarcată în mod deosebit este apariția unui infinitiv scurt, alături de infinitivul lung: *cântare-cânta*, *cădere-cădea*, *zicere-zice*, *simțire-simți*, *venire-veni*[1]. (Cipariu 1869: 264). Existența acestor

[1] Fenomenul de scurtare a infinitivului prin renunțarea la terminația sau sufixul *-re* pare să fi început încă din latina clasică, în compuse ca *ilicet, scilicet, videlicet* pentru *ire licet, scire licet, videre licet.*

BDD-A32024 © 2018 Editura Mirton; Editura Amphora
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-22 20:52:29 UTC)

două forme infinitivale a condus la diferențierea lor în planul conținutului, adică forma lungă a devenit expresia unei valori n o m i n a l e: *cântare* (*cădere*, *zicere*, *simțire*), iar forma scurtă a devenit expresia unei valori v e r b a l e: *cânta* (*cădea*, *zice*, *simți*). Fără apariția formei de infinitiv scurt, ca relație de modalitate în sistemul verbal românesc, infinitivul lung ar fi avut şi în română situația din aromână şi meglenoromână, unde acesta există doar ca substantiv: arom. *acătare*, *dare*, *turnare*; megl. *măncari*, *fațiri*, *turnari*[2].

În legătură cu apariția sau *originea infinitivului scurt* în limba română, opiniile lingviştilor au mers în două direcții, oarecum paralele: 1. infinitivul scurt a apărut ca urmare a unor cauze externe, adică a influenței limbilor slave vecine; 2. infinitivul scurt este rezultatul unor cauze sau factori de ordin intern.

Pentru prima direcție s-au pronunțat cu precădere cercetători străini, interesați prioritar de slavistică, între aceştia înscriindu-se M. Krepinscky (Krepinscky 1948: 7-8) şi Pavel Beneš (Beneš 1955: 259-263). Primul consideră scurtarea infinitivului lung românesc ca urmare a unui proces de disimilație sintactică, sub influența unui model slav (sârbocroat sau bulgar) analogic: *facere vremii* > *face vremii* şi *vremii face*; *rebdare vreți* > *rebda vreți* şi *vreți rebda*.

M. Krepinscky a pornit de la un punct de vedere pe care-l afirmase deja Gustav Weigand (Weigand 1925: 150), care presupunea că infinitivul scurt românesc ar fi apărut, inițial, în structura formei de viitor *face-vrem* disimilată din *facere-vrem* după un model bulgăresc *biti štă* > *bi štă*, sau prin analogie cu un fenomen de haplologie petrecut în sârbocroată.

Cel de-al doilea, neadmițând opinia lui Krepinscky, ca puțin convingătoare, crede că scurtarea infinitivului în română este urmarea de asemenea a influenței slave, considerată însă nu ca o influență

[2] Limbile romanice occidentale folosesc aceeaşi formă infinitivală pentru a reda atât valoarea verbală cât şi pe cea nominală, distincția dintre acestea realizându-se prin mijloace de ordin extern (prezența articolului, distribuția în context). Astfel, fr. *penser* ‘a gândi’ – *le penser* ‘faptul de a gândi, gândirea’, *rire* ‘râde’ – *le rire* ‘faptul de a râde, râsul’; it. *mangiare* ‘a mânca’ – *il mangiare* ‘faptul de a mânca, mâncarea’; sp. *estudiar* ‘a studia’ – *el estudiar* ‘faptul de a studia’, *trabajar* ‘a lucra’ – *el trabajar* ‘faptul de a lucra, lucrarea’.

BDD-A32024 © 2018 Editura Mirton; Editura Amphora
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-22 20:52:29 UTC)

externă, venită din afară, ci ca rezultat al coexistenței a două limbi, dacoromână şi slavă, vorbite pe acelaşi teritoriu dacoromânesc, de băştinaşi şi de cei veniți din sud, într-o perioadă de încrucişare, cuprinsă între secolele al VI-lea – al XII-lea. Procesul a pornit de la verbe slave ca *platiti*, *postiti*, *prostiti*, *pustiti*, care, prin haplologie, au pierdut terminația *-ti*, devenind *plăti*, *posti*, *prosti*, *pusti*, toate intrând în conjugarea a IV-a. În spiritul celui care vorbea, terminația slavă *-ti* echivala cu terminația latină *-re*, astfel că, prin analogie, aşa cum *platiti* a devenit *plăti*, şi *auzire* a ajuns să aibă alături forma *auzi*. De la verbele din conjugarea a IV-a, procesul s-a extins apoi la toate celelalte, infinitivul românesc manifestându-se, astfel, cu două forme, lungă şi scurtă, în limba veche şi la cronicari în una şi aceeaşi frază. Sufixul *-re*, spune autorul, a fost şi încă este foarte productiv în obținerea numelor de acțiune (sau abstracte verbale) de la verbe şi de origine latină, şi de origine slavă (ex. *creştere*, *venire* etc., respectiv *gonire*, *plătire* etc.).

Opiniei lui P. Beneš îi poate fi alăturat punctul de vedere, relativ asemănător, al cercetătorului bulgar I. Gălăbov (Gălăbov 1961: 280), cu precizarea că acesta plasează chestiunea într-un cadru, tot analogic (cu limba bulgară), mai larg şi mai complicat, infinitivul scurt fiind privit din perspectiva aoristului bulgar şi a formelor perfectului românesc. Altfel spus, acest autor constată că sufixul *-ti* al infinitivului în slava veche (*hoditi*) a început să dispară în bulgara veche şi medie (*hodi*), ceea ce a făcut ca în limba bulgară modernă, ca şi în macedoneană, infinitivele lungi să fie folosite fără acest sufix. Întrucât infinitivul din vechea bulgară *piti* ‘a bea’ ajunsese aproape omofon cu substantivul *pitije* ‘băutură’, din care a căzut *-je*, s-a recurs la scurtarea infinitivului pentru a se face diferența între substantiv (*piti*) şi verb (*pi*) (Gălăbov 1961: 280). Este însă foarte puțin probabil, chiar greu de admis, ca fenomenul fonetic petrecut în bulgară să fi influențat scurtarea infinitivului în limba română. Reacția lui Al. Rosetti este de reținut în acest sens: „faptele româneşti nu pot fi explicate prin acestea (scurtarea infinitivului în slava meridională), ci e vorba de o evoluție în aceeaşi direcție în română şi în slavă.” (Rosetti 1968: 550).

Printre lingviştii susținători ai acestei prime direcții, privind apariția infinitivului scurt în română sub influența limbilor slave

BDD-A32024 © 2018 Editura Mirton; Editura Amphora
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-22 20:52:29 UTC)

vecine, se înscria şi românul Theodor Capidan, care spune: „reducerea infinitivului ne-a venit tot de pe malul drept al Dunării.” (Capidan 1924: 242).

Cea de-a doua direcție privind reducerea infinitivului în limba română, aceea explicabilă prin cauze (şi factori) de ordin intern, ca rezultat al evoluției independente a limbii noastre, este susținută şi demonstrată de cercetători români, începând cu a doua jumătate a secolului al XIX-lea. Astfel, învățatul de la Blaj T. Cipariu vedea o deosebire de valoare morfologică şi, implicit, de funcție între cele două forme, lungă şi scurtă, ale infinitivului: „... infinitivii ca substantive, totdeauna-şi reţin silaba terminativă *-re*; iar ca verb, după uzul vulgariu [popular]... mai totdeauna se uzitează în forma scurtă, fără *-re*” (Cipariu 1869: 288). De asemenea, filologul ieşean Ioan Nădejde afirma:

> „... eliminarea silabei *re* nu s-a făcut din pricini fonetice, căci atunci ar fi căzut pretutindenea şi nu numai la infinitive.” (Nădejde 1884: 132). Opinia lui Ioan Nădejde (indirect şi a lui T. Cipariu) este preluată şi dezvoltată de Al. Lambrior, care se pronunță tranşant: „... pierderea silabei *re* nu este un fapt fonetic, căci de-ar fi aşa, s-ar naşte întrebarea pentru ce *-re* din *simțire* a căzut la infinitiv, *a simți*, pe când cel din *subțire* a rămas. Pierderea silabei *re* se explică prin următoarea lege: când din una şi aceeaşi formă se nasc două categorii gramaticale deosebite, atunci forma însăşi se diferențiază în două: *şedere* a rămas sub forma aceasta ca substantiv, iar ca infinitiv, spre diferențiere, a pierdut silaba *re*: *a şedea*” (Lambrior 1897: 44).

La rândul ei, opinia lui Al. Lambrior este, de asemenea, preluată şi articulată mai amplu de către Jacques Byck (Byck 1967: 145-150). Respingând părerile unor lingvişti care puneau apariția infinitivului scurt românesc în legătură cu fapte din alte limbi romanice (retoromana, provensala, italiana, dalmata), ca şi încercările altora (P. Beneš şi M. Krepinscky) de a raporta infinitivul scurt românesc la modele din limbile slave vecine (bulgara, sârbocroata), profesorul Byck opinează că „infinitivul scurt a apărut în limba română independent de faptele similare care au putut să se producă în alte limbi, fie ele romanice sau slave.” (Byck 1967: 146). Şi, mai departe:

BDD-A32024 © 2018 Editura Mirton; Editura Amphora
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-22 20:52:29 UTC)

„[s]curtarea infinitivului românesc este un fapt al limbii române. Cazul scurtării infinitivului în latină, prezența infinitivului scurt în provensală, într-o mare parte a retoromanei, în numeroase dialecte italiene şi în dalmată, ca şi în limbile slave menționate mai sus, nu au nimic comun cu fenomenul care se produce în română; aceste fapte confirmă doar posibilitatea unei evoluții independente." (Byck 1967: 147).

Raportată la infinitivul lung ca formă unică şi primară moştenită din latină, „[c]rearea infinitivului scurt în română este un fenomen de dată recentă" (Byck 1967: 147), confirmat, pe de o parte, de situația existentă în dialectele româneşti suddunărene: macedoromân, meglenoromân şi, mai puțin, istroromân – unde infinitivul lung există numai cu valoare nominală, iar infinitivul scurt este necunoscut, şi, pe de altă parte, situația din textele vechi dacoromâneşti, în care se constată existența, la un moment dat, a unei singure forme comportând două valori diferite: *cântare* verb (*începură a cântare*) şi *cântare* substantiv (*am auzit o cântare fermecătoare*)[3]. A apărut, aşadar, în mod firesc, nevoia unei diferențieri între cele două valori prin 'extragerea' unei teme *cânt-* la care a fost adăugat sufixul substantival *-are* (precum participiul *cântat* era considerat ca un derivat adjectival (şi substantival) de la aceeaşi temă *cânt-* cu ajutorul sufixului *-at*), şi aceasta cu atât mai lesne – spune J. Byck – cu cât în română deja exista un sufix *-are* provenind de la sufixele latineşti *-aria* şi *-ale*: *căldare* < lat. *caldaria*, paralel cu *cald* < lat. *caldu* (= clasic *calidus*), respectiv *brățare* < lat. *braciale*, paralel cu *braț* < lat. *braciu* (= clasic *bracchium*). În felul acesta *cântare*, ca substantiv, a putut fi perceput şi el ca un derivat de la verb, precum alte substantive, de tipul *împărțeală*, *săritură*, *despărțenie*, nume de acțiuni derivate de la verbe tot cu ajutorul unor sufixe: *-eală*, *-itură*, *-enie*. (Byck 1967: 64).

Sufixul *-are*, precizează J. Byck, s-a detaşat în aşa măsură, încât a ajuns să devină productiv. Numele de acțiune *despărțare*, *zăcare*, *născare*, *vânzare*, *crezare* sunt derivate de la teme verbale cu ajutorul

[3] Un exemplu din Coresi (C_2) este binevenit aici: „Acestea sîntŭ Paştile, ce întru eale e glasŭ de *prăznuire* şi *împreunare* de veselie şi *căutarea* luminei ceia de pururea."

BDD-A32024 © 2018 Editura Mirton; Editura Amphora
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-22 20:52:29 UTC)

sufixului *-are*, fără ca verbele de la care derivă să-şi fi schimbat conjugarea. Acestea aparţin vechilor clase: *despărți* (IV), *zăcea* (II), *naşte* (III) etc. (Byck 1967: 148-149). La finele demersului său, Jacques Byck conchide:

> „[d]acă infinitivul scurt *cânta* (sau *fugi*) a putut să ia naştere, acest lucru se explică prin faptul că trebuia să exprime numai sensul verbului reflectat de temă şi prin aceea că este suficient marcat de *-a* (sau de *-i*)... Astfel *-a* a devenit un sufix al infinitivului şi *-are* un sufix substantival, destinat să contribuie la crearea numelor de acțiune."(Byck 1967: 149-150).

Ne-am oprit mai îndelung asupra demonstrației lui Jacques Byck dat fiind că autorul a surprins esența chestiunii, văzând apariția infinitivului scurt ca rezultat al unui proces intern de ordin lexical, morfologic şi sintactic, derulat, independent de orice influență externă, sub imperiul unei nevoi şi al unei tendințe de limpezire semantică, ivite la un moment dat înlăuntrul sistemului verbal românesc. Reproşul ce i s-a adus, de a fi luat în discuție numai conjugările I şi a IV-a, cele mai bogate, nu şi pe cele de mijloc, a II-a şi a III-a (cele mai sărace), sau de a fi analizat infinitivul lung în doi constituenți: *cânt + are, fug + ire*, nu în trei: *cânt + a + re, fug + i + re* (Diaconescu 1977: 64), ca şi acela că infinitivul lung cu sens verbal şi infinitivul scurt au continuat să coexiste în limba veche (Rosetti 1962: 54) şi chiar azi, rămân minore şi nu împuținează meritul acribului lingvist şi filolog Jacques Byck. În lucrarea sa, *Tendințele actuale ale limbii române*, Al. Graur afirmă: „[t]rebuie să dăm dreptate lui Byck când arată că e necesar să se țină seamă de utilizarea pe care limba a dat-o opoziției celor două forme." (Graur 1968: 200). Dar e greu de crezut că această utilizare a servit drept punct de plecare pentru scindarea categoriei. În orice caz, trebuie constatat că româna este singura limbă care are două forme de infinitiv cu două valori diferite, *„ceea ce îngreuiază explicarea prin imitarea altei limbi. Pe de altă parte nu se înțelege de ce româna ar fi suprimat o silabă de la infinitivul său, pentru că bulgara suprimase şi ea o silabă de la un infinitiv format cu alt morfem*." (Graur 1968: 200).

BDD-A32024 © 2018 Editura Mirton; Editura Amphora
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-22 20:52:29 UTC)

În monumentala sa lucrare consacrată istoriei limbii române, Ovid Densusianu s-a oprit de asemenea asupra scurtării infinitivului prin căderea terminației *-re*, spunând: „această finală a dispărut din conjugare (*-are*, *-ēre*, *-ĕre*, *-ire* s-au redus la *-a*, *-ea*, *-e*, *-i*); ea se regăseşte în formule substantivale ale infinitivului" (Densusianu 1961: 148), şi constată că acelaşi fenomen de apocopare a infinitivului s-a petrecut şi în italiană şi în retică. Considerând că este vorba aici de o *curioasă* concordanță cu limba română, autorul se întreabă, ipotetic, dacă infinitivul cu apocopă din limba română poate fi o răspândire a formei analoge din italiană şi din retică. O asemenea afirmație – răspunde tot el –

> „ar fi greu de făcut, iar ceea ce ne obligă să nu admitem această ipoteză este faptul că în vechea românească se găsesc urme ale infinitivului lung (ca verb), ceea ce arată că această formă a rămas în uz destul de mult. S-ar putea găsi totuşi un mijloc de conciliere a acestor fapte, presupunând că infinitivele cu apocopă existau încă în romanica balcanică, în italiană şi retică, alături de formele lungi, în epoca în care cea dintâi nu se despărțise încă de celelalte, iar infinitivele fără *-re* s-au generalizat în limba română încetul cu încetul, în detrimentul celorlalte. Căderea lui *-re* în limba română n-ar fi, în acest caz, decât în parte rezultatul dezvoltării independente a acestei limbi." (Densusianu 1961: 148).

După cum se vede, afirmația lui Densusianu porneşte de la o presupunere („presupunând că..."), iar ultima propoziție din citatul de mai sus („n-ar fi decât în parte rezultatul dezvoltării independente") este contrazisă de absența totală a infinitivului scurt în dialectele aromân şi meglenoromân.

La sfârşitul acestei prezentări (oricum selective) de opinii generate de apariția infinitivului românesc scurt se impun câteva observații şi sublinieri cu caracter mai mult sau mai puțin concluziv.

1. În limba română comună infinitivul moştenit din latină, deci infinitivul lung, a intrat de timpuriu într-un proces de nominalizare, el ajungând astfel forma unică de expresie a două valori morfo-lexicale: verbală şi substantivală (aşa cum s-a întâmplat şi se întâmplă până azi în limbile romanice de apus: franceza, italiana, spaniola, portugheza –

BDD-A32024 © 2018 Editura Mirton; Editura Amphora
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-22 20:52:29 UTC)

vezi *supra*). Întrucât nevoia de diferențiere şi diversificare, în fapt, a acestor două valori devenea tot mai clar resimțită pentru limba română, factori *interni* de ordin lexical, morfologic şi sintactic (cf. Jacques Byck, Al. Lambrior, I. Nădejde) au condus la apariția unei forme noi, care să exprime distinct şi explicit valoarea verbală de cea substantivală a infinitivului. Distincția între cele două forme (şi valori) a constat, din punctul de vedere al formei, în terminația (sufixul?) *-re*, păstrată în cazul infinitivului nominal: *cântare*, *vedeare*, *zicere*, *venire* şi redusă (apocopată) în cazul infinitivului verbal: (a) *cânta*, (a) *vedea*, (a) *zice*, (a) *veni*. Detaşarea terminației (sufixului *-re*) ca marcă semnificativă a valorii nominale s-a extins, de la conjugările I şi a IV-a (cele mai bogate şi mai productive ca deschidere), şi la celelalte două, cuprinzând infinitivul în ansamblul lui.

2. Procesul acesta, care s-a produs nu dintr-o dată, ci treptat, gradual, a fost înlesnit, cum am spus, de tendința timpurie spre nominalizare (substantivare) a infinitivului, aşa cum o dovedesc aromâna şi meglenoromâna, unde infinitivul s-a păstrat numai cu valoare nominală, forma scurtă a acestuia fiind necunoscută. Totodată, extinderea infinitivului scurt ca modalitate de expresie a valorii verbale,

> „a fost posibilă şi, în acelaşi timp, necesară, datorită faptului că prezenta o formă a cărei structură se apropia cel mai mult de sistemul verbal; cu unii membri ai unor paradigme infinitivul chiar se identifică: *a cânta* / imperfectul pers. a III-a sg. *cânta*, *a vedea* / imperfectul pers. a III-a sg. *vedea*, *a face* / prezentul pers. a III-a sg. *face*, *a veni* / perf. simplu pers. a III-a sg. *veni*.”(Diaconescu 1977: 66).

Odată realizată opoziția infinitiv lung – infinitiv scurt, ca expresii concrete şi explicite a două valori distincte: una nominală, cealaltă verbală, a avut loc şi un proces de configurare a modului infinitiv aşa cum îl cunoaştem azi în sistemul verbal românesc, – cu adaosul, important, că cele două forme au rămas să coexiste până azi în limba română, forma lungă continuând, în numeroase situații (expresii, cuvinte compuse, locuțiuni etc.), să-şi învedereze, mai mult sau mai puțin pregnant, sensul acțional (sau procesual).

BDD-A32024 © 2018 Editura Mirton; Editura Amphora
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-22 20:52:29 UTC)

3. În legătură cu data (perioada) de când se poate vorbi de apariția formelor de infinitiv scurt în limba română, punctele de vedere sunt împărțite. Unii lingviști (P. Beneš, M. Krepinscky, Ivan Gălăbov, Th. Capidan și alții) o plasează în perioada primelor contacte (și apoi conviețuiri) pe teritoriul dacoromân, cu slavii veniți din sudul Dunării, alții o văd ca începând din latina populară (în realizarea formelor imperativului prohibitiv: *non cantare* > lat. pop. *non cantu* > rom. *nu cânta* – cf. Al. Rosetti), Ovid Densusianu presupune ca existând de pe vremea când romanica balcanică nu se despărțise încă de italiană și de retică (cf. *supra*), iar Jacques Byck consideră infinitivul scurt drept o formă recentă (cf. *supra*). Totuși, luând în considerare, ca material concret (fundamental) faptele și datele pe care le oferă limba scrierilor religioase (ca și a documentelor și actelor particulare) din secolul al XVI-lea (Densusianu 1961: 150-153), se poate constata că procesul de care vorbim aici începuse deja înainte de acest secol (Diaconescu 1965: 167-170). El a evoluat până spre sfârșitul secolului al XVIII-lea și începutul celui următor, când a intrat în concurență cu formele personale ale modului conjunctiv.

De asemenea, ni se pare potrivit și interesant să relevăm aici un aspect deloc lipsit de importanță. Este vorba de faptul că, după „desprinderea" sa din forma inițială (și originară) de infinitiv lung, infinitivul scurt a început să fie întrebuințat, încă din textele vechi, cu valoarea altor moduri. Astfel, el poate fi întâlnit cu valoare de *indicativ* prezent în *Cazania a doua* a lui Coresi: „Iară unii grăescŭ cămila *a fi* funea ceia mai groasă ce e la corabie" (Coresi 1581: 294) și tot cu valoare de indicativ, însă la timpuri ale trecutului (imperfect, perfect simplu sau perfect compus) în paginile cronicarilor moldoveni, ca o trăsătură de ordin stilistic a scrisului lor: „Fost-au Ștefan Vodă om nu mare de stat, mănios și degrab *a vărsa* sînge nevinovat". (Ureche 1958: 90); „Și să și cunoscu schimbat cu slăbăciune nărocul lui Constantin-Vodă și de la Brîncoveanul mai puțintel agiutor și sîlință *a*-i *arăta*". (Neculce 1955: 202); „Atuncea și-n Moldova s-au aședzat slujitori pe la meziluri și pe la margine a să face și slobozii pe la Cernăuți și pe la Hotin". (Neculce 1955: 152). Folosirea infinitivului cu valoare de indicativ după anumite verbe, ca: *a (se) părea, a se face (a se preface), a susține, a crede* ș.a. ne întâmpină și

BDD-A32024 © 2018 Editura Mirton; Editura Amphora
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-22 20:52:29 UTC)

în opera unor scriitori din secolele al XIX-lea şi al XX-lea. Câteva exemple sunt edificatoare în acest sens: „Un boier ... crezu *a-şi ascunde* negrul trecut îmbrăcînd haina şi mai neagră a monarhismului". (*** 1963: 22); „...dar cu cât mai mult se apropiau, o zare de lumină neobicinuită, care sub razele lunii creştea ca un luceafăr albicios, ca o pară de foc luminoasă, părea *a ieşi* din sânul bătrânei tulpine". (Odobescu 1962: 67); „Şi mă chitesc eu în mine, cum s-o dau, ca să nu mă prindă. Intru mai întâi în casa omului şi mă fac *a cere* pe Ion, să ne ducem la scăldat". (Creangă 1972: 242); „Iar de sus pân-în podele un paingen prins de vrajă / A ţesut subţire pânză străvezie ca o mreajă. / Tremurând ea licureşte şi se pare *a se rumpe*, / Încărcată de o bură, de un colb de pietre scumpe". (Eminescu 1965: 66); „Toţi păreau *a se regăsi* în această condiţie fatală". (Călinescu 1967: 133); „Erminia părea mai inocentă decât doamna Ioanide, care făcea impresia *a cunoaşte* viaţa pe degete". (Călinescu 1967: 178); „Doamna Ioanide ... se făcea *a nu înţelege*, ascundea pe cât putea toată viaţa ei fiziologică şi se făcea *a ignora* pe a altuia". (Călinescu 1967: 177).

Ca şi în cazul celorlalte limbi romanice, infinitivul în limba română a fost şi este întrebuinţat până azi şi cu valoare de *imperativ*, ca expresie a unui îndemn, a unui sfat, a unei porunci sau a unei interdicţii. De altfel, în română, forma imperativului negativ pentru persoana a doua singular este însăşi forma de infinitiv precedată de adverbul de negaţie *nu*: *nu cânta*!, *nu bea*!, *nu spune*!, *nu veni*! – ceea ce, aşa cum din cele prezentate anterior s-a putut vedea – se înscrie pe linia unei evoluţii firești, de continuitate: lat. *non cantare* > rom. *nu cântare* > *nu cânta*. Cu această valoare ... imperativă, exprimând un sfat, un îndemn sau o restricţie, infinitivul apare încă în limba textelor româneşti vechi, după cum o dovedeşte acest fragment coresian: „Şpăsenia amu cheamă-o Domnulŭ dragostea vieţei şi de grija ceştii lumi şi de pohta ei *a te feri* şi *a fugi*". (Coresi 1581: 72) (*a te feri* şi *a fugi* = *fereşte-te* şi *fugi*). În a doua jumătate a secolului al XIX-lea (spre finele lui), infinitivul-imperativ primeşte noi valenţe, prin imitarea şi calchierea unor construcţii sintactice străine, de regulă franţuzeşti, cum sunt, între altele: „*Agiter* avant de s'en servir" = rom. „*A se agita* înainte de întrebuinţare"; „*Ne pas se pencher* en dehors" =

BDD-A32024 © 2018 Editura Mirton; Editura Amphora
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-22 20:52:29 UTC)

rom. „*A nu se apleca* în afară” etc., sau: „*A se păstra* la temperatură constantă”; „*A nu se utiliza* după data expirării”; „*A nu se lăsa* la îndemâna copiilor”; „*A se folosi* numai în caz de urgență”; „*A se injecta* numai intramuscular” etc. Sigur că în toate aceste structuri ar putea fi folosit imperativul propriu-zis: *agită*!, *nu te apleca*!, *vezi*!, *păstrează*!, *nu utiliza*!, *nu lăsa*! etc. – așa cum se și obișnuiește în limba vorbită sau în adresarea directă. Preferința, totuși, pentru infinitiv aici (în locul imperativului) credem că se explică prin aceea că, datorită sensului său mai general, mai larg cuprinzător, recomandația, prescripția sau interdicția sunt adresate unui subiect general, nedeterminat, iar acțiunea nu se raportează explicit la persoană.

În momentul în care asemenea construcții s-au constituit ca atare, ele au servit drept model – șablon – pentru crearea unei întregi serii de structuri similare, într-un întins și divers registru funcțional. Iată câteva dintre acestea: „*A se suna* la intrare!”; „*A se bate* la ușă!”; „*A se ține minte*!”; „*A nu se deschide* ușile în timpul mersului!”; „*A se învăța* poezia pe de rost!”; „*A nu se bloca* intrarea!”; „*A nu se călca* iarba!”; „*A nu se fuma* în local!”; „*A se păstra curățenia*!”; „*A nu se vorbi* la masă!”; „*A se plăti* la casă!”; „*A se prezenta* la ordin!”; „*A se păstra distanța* în mers!” etc. Întrebuințarea infinitivului cu valoare de imperativ – atât afirmativ, cât și negativ –, la „întâlnirea” secolelor al XIX-lea și al XX-lea, în limbajul reclamelor, al recomandațiilor și al avertismentelor publice, ajunsese, prin abuz, să devină hilară și ridicolă. Faptul, era de așteptat, n-a putut scăpa condeiului caustic al lui I.L. Caragiale, care, adânc cunoscător al limbii și fin observator al vorbirii „miticilor” săi, a luat atitudine hotărâtă (ca și în alte cazuri) împotriva acestei „inflații”, scriind schița *Țal*, împănată cu formule de un haz amar, ca: „*A nu se face* măgării pe stradă!”; „*A nu se-njura*!”; „*A se tăcea*!”; „*A se asculta*!”; „*A nu se sufla* nasul cu degetele!”; „*A nu se mânca* mult rahat!”; „*A nu se lipi* afișe!” etc. – și încheiată, la despărțirea de snobul său amfitrion, astfel: „– Țal! nene Iancule!... *a se revedea*! Mă întorc și-i strig și eu, categoric: – *A se slăbi*, Mitică!” (Caragiale 1972: 118-125). „Biciul” usturător al lui Caragiale s-a resimțit și de această dată: procedeul a început de atunci să pălească vizibil și a căzut în ridicol.

BDD-A32024 © 2018 Editura Mirton; Editura Amphora
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-22 20:52:29 UTC)

Dar dincolo de această zonă, într-un cu totul alt registru şi într-o altă manieră, lipsită de orice conotaţie peiorativă, infinitivul este întrebuinţat în locul imperativului atunci când autorul unui text (de obicei ştiinţific, dar nu numai) ţine să atenţioneze pe cititor că atribuie unui termen ori unei sintagme o anumită semnificaţie sau face trimitere fie la alte părţi (capitole) din respectivul text, fie la diferite surse bibliografice pe care le-a folosit sau vin în atingere cu subiectul dezbătut; în toate aceste împrejurări, autorul precizează între paranteze: (*a se citi*...), (*a se înţelege*...), (*a nu se confunda* cu...), (*a se vedea* şi...), (*a se consulta* şi...) etc., indicaţii care alternează, de regulă, cu: *vezi*, *vezi şi*, *cf*. Infinitivul folosit aici în locul imperativului nu mai are propriu-zis o valoare imperativă, ci mai curând una de indicaţie („indicativă”), conferind expresiei o notă de distincţie şi de respect faţă de uzanţele stilului sobru şi, în egală măsură, faţă de cititorul avizat.

Asupra acestor întrebuinţări ale infinitivului: – cu valoare de *indicativ* şi, mai ales, cu valoare de *imperativ* – lucrările româneşti de gramatică (inclusiv cele cu statut de manuale universitare) nu se opresc defel sau se rezumă la două-trei rânduri într-o *Observaţie*, ignorând o realitate lingvistică atât de evidentă.

Ţinem să menţionăm, confirmând o aserţiune a acad. Al Graur (Graur 1968: 322), că la un scriitor ca George Călinescu – recunoscut (câteodată şi uşor ironizat) datorită ... „apetitului” său pentru neologism, folosit de el cu totul fără ostentaţie ci numai ca reflex al vastei lui culturi – infinitivul apare, surprinzător, extrem de frecvent întrebuinţat în locul conjunctivului, mai cu seamă cu funcţia de atribut şi de complemente – direct, indirect sau diferite circumstanţiale (de scop, de timp ori de mod). Ne rezumăm aici la câteva exemple din romanul *Bietul Ioanide*: „Se făcuse medic ... dar nu îndrăznea *a crede* [să creadă] că poate contribui cu ceva la promovarea medicinei”, „Fu puţin cam surprins de *a vedea* [să vadă] pe Tudorel cu cizme în picioare”, „De fapt, copiii nu avuseseră intenţia *a*-l *da* [să-l dea] afară, ci închiseseră uşa ca să ştie când vine şi să-l împiedice *a* mai *scoate* [să mai scoată] cărţi din casă”. (Călinescu 1967: 180, 182, 195). Frecvenţa deosebită a infinitivului în locul conjunctivului se menţine şi în celelalte romane călinescene: *Scrinul negru* şi *Enigma Otiliei*.

BDD-A32024 © 2018 Editura Mirton; Editura Amphora
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-22 20:52:29 UTC)

Referințe bibliografice:

BENEŠ, P.1955: *Încrucișarea latino-slavă în formarea infinitivului românesc*, în „Studii și cercetări lingvistice", VI.

BYCK, Jacques 1957: *Studii și articole*, București, Editura Științifică.

CAPIDAN, Th. 1924: *Pierderea infinitivului*, în „Convorbiri literare", LVI, București.

CIPARIU, Timotei 1869: *Gramatica limbei române*, Partea I. *Analitica*, București.

DENSUSIANU, Ovid 1961: *Istoria limbii române*, vol. I, II, București, Editura Științifică.

DIACONESCU, Ion 1977: *Infinitivul în limba română*, București, Editura Științifică și Enciclopedică.

DIACONESCU, Ion 1965: *Unele aspecte ale înlocuirii infinitivului cu conjunctivul în limba română din secolul al XVI-lea*, în „Omagiu lui Alexandru Rosetti", București.

GĂLĂBOV, Ivan 1961: *Bulgarisch-rumänisch. Berührungen bei der Umwandlung des Infinitivsystems*, în „Zeitschrift für slavische Philologie", Band XXIX, Heft 2.

GRAUR, Al. 1968: *Tendințele actuale ale limbii române*, București, Editura Științifică.

IVĂNESCU, G. 1980: *Istoria limbii române*, Iași, Editura Junimea.

KREPINSCKY, M. 1948: *L'infinitif abrégé du roumain imitation du slave*, în „Rumanoslavk,, I, Praga.

LAMBRIOR, Al. 1897: *Carte de citire*, ediția a III-a, Iași.

NĂDEJDE, I. 1884: *Gramatica limbei române (Fonetica, Etimologia, Sintaxa și Istoria limbei)*, Iași.

NICULESCU, Alexandru 1965: *Individualitatea limbii române între limbile romanice*. Contribuții gramaticale, București, Editura Științifică.

ROSETTI, Al. 1962: *Istoria limbii române*, vol. II. Ediția a patra, revăzută și adăugită, București.

ROSETTI, Al. 1968: *Istoria limbii române de la origini până în secolul al XVII-lea*, București.

WEIGAND, Gustav 1925: *Ethnographie von Makedonie*, în „BalkanArchiv" I.

*** 1963: *Gramatica limbii române*, vol. I, București, Editura Academiei.

Surse:

CORESI, 1581: Diaconul Coresi, *Carte cu învățătură (1581)*. Publicată de Sextil Pușcariu și Alexie Procopovici, vol. I. *Textul*, București, Atelierele Grafice SOCEC & Co., 1914.

CREANGĂ, I. 1972: *Opere*, ediție bibliofilă, București, Editura Minerva.

EMINESCU, M. 1965: *Poezii*, ediție bibliofilă (îngrijită de Perpessicius), București.

CARAGIALE, I.L. 1972: *Opere alese*. Antologie și prefață de Marin Preda, București, Editura Cartea Românească.

CĂLINESCU, G. 1967: *Opere*, vol. 5, București, Editura Pentru Literatură.

BDD-A32024 © 2018 Editura Mirton; Editura Amphora
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-22 20:52:29 UTC)

ODOBESCU, A. I. 1962: *Pseudo-cynegeticos sau fals tratat de vânătoare*, Bucureşti, Editura pentru Literatură.
NECULCE, Ion 1955: *Letopiseţul Ţării Moldovei (de la Dabija-vodă până la a doua domnie a lui Constantin Mavrocordat)* precedat de *O samă de cuvinte*, Ediție îngrijită, cu glosar, indice și o introducere de Iorgu Iordan, București, Editura de Stat pentru Literatură și Artă.
URECHE, Grigore 1958: *Letopiseţul Ţării Moldovei*, colecția „Clasicii români”. Ediția a II-a (îngrijită și prefațată de P.P. Panaitescu), București, Editura de Stat pentru Literatură și Artă.

THE EMERGENCE OF THE SHORT ROMANIAN INFINITIVE. DIRECTIONS AND OPINIONS

Abstract

Keywords: *Infinitive, long form, short form, inherited, emergence.*

The Romanian language has inherited from Latin one Infinitive form, form which is named today *long form* (or non-shortened, see Ovid Densusianu); and later on, from that long form emerged a *short form* (shortened), the Romanian language becoming the only Romanic language with two Infinitive forms. We thought it was necessary to discuss this phenomenon (with all its implications: origin, foreign influences or not, seniority, etc.) because, without the emergence of this short form, the fate of the initial Infinitive, which is the long form, inherited from Latin, would have been in Romanian as it is in Aromanian and Megleno-Romanian (minus Istro-Romanian), which are south-danubian Romanian dialects in which a short form of Infinitive is inexistent and the long Infinitive has more a value of a noun than a verb. More precisely said, the Romanian language would have become poorer than all the other Romanic languages, where the Infinitive has developed more, as meaning, values and tones and moreover it is very frequent, as it happens in Spanish. Or, didn't it happen, though, such as the short form, which is newer and which emerged from the "whole" one (as it is said by Alexandru Philippide in his Elementary Grammar of the Romanian language) came to save and to strengthen the positions of the Infinitive in the Romanian verbal system. Also, in many situations, as in, for example, the equivalence and substitution (more precisely the competition) Infinitive/Conjunctive, only the short form is being considered, especially beginning with the XVIII century.

BDD-A32024 © 2018 Editura Mirton; Editura Amphora
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-22 20:52:29 UTC)